

כתר התורה

ע"ש רבי יצחק אבוחצירא זצוק"ל

רבי יצחק יוסף שליט"א

בית ההוראה הארצי כתר תורה ע"פ פסקי מרן

פרשת כי תצא תשפ"ו

העלון השבועי

מאמר השבוע

מן הרב עובדיה יוסף זצ"ל - דרושים על הפרשה

פי יקראו קון צפור לפניה בדרך... למען ייטב לה והארכת ימים (דברים כב, ו-ז)

בשביל להחביא אותה לה עד שתזדקן להושיב אותה עליה ולא מצאתי, לכן הכרחתי לחתוך את המחצלת אשר תחת הסבא ורצוני להשאיר אותה בשבילה.

כששמע האב תשובת בנו, רץ תכף אל אביו והוציא מהמרתף, ושם אותו באולם מרווח והתחיל לכבדו כבוד גדול הוא ובניו כל הימים פדת וכשוורה. וזה אומרו "למען ייטב לה" ממילא, מדה כנגד מדה.

וכן בשלוח הקן פשירונו בניו שלוח האם בעופות, ולא לקחת האם על הבנים ורחמת עליה, גם בניה ירחמו עליה. ובשניהם אמר הכתוב "והארכת ימים". וטעם סמיכות פרשיות אלו, לומר לה שמצוה גוררת מצוה, אם קימת מצות שלוח הקן, תזכה לארך ימים ותבנה בית חדש של שתי קומות. ותזכה ותקיים מצות מעקה. וכתוב אחריו "לא תזרע פרמך בלאים", שתזכה שיהיו לה ברימים. ואחריו "לא תחרש בשור ובחמור יחדו" (דברים כב, ט), שיהיו לה שורים וחמורים ותקיים בהם מצות "לא תחרש בשור ובחמור יחדו". ואחריו "לא תלבש שעטני". שתזכה לטלית נאה ותשים בו ציצית, וגדולה מצות ציצית בדמסיק בפרק במה מדליקין (שבת לב:), כל הזוהר במצות ציצית זוכה ומשמשין לו שני אלפים ושמונה מאות עבדים. שנאמר: "פה אמר ה' צבאות בימים ההמה אשר יחזיקו עשרה אנשים מכל לשונות הגוים והחזיקו בכנף איש יהודי לאמר גלכה עמכם" (זכריה ח). אם כן בכל כנף יש עשרה, כפול שבעים (כמנין לשונות הגוים), יהיה שבע מאות בכל כנף, ובארבע כנפות שני אלפים ושמונה מאות.

לשון זה נאמר גם על כבוד אב ואם בדרבות שניות. ולשון ייטב לה משמע שממילא נמשך לה טובה מזה. והנה בכבוד אב ואם, נראה הדבר פשוט שאם תכבד אותם, גם בניה יראו ויעשו כמותם ואם להפך חס ושלום, יעשו בניה גם כן, כך.

כמו שמספר על איש אחד שהיה עשיר גדול, כשהזדקן מסר כל ממונו ביד בנו, ובשביל זה הסכים הבן להושיב את אביו בביתו. כשראתה אשת הבן שאביו נמצא בביתם וישאר תמיד שם, בקשה מבעלה שישים אותו בחדר קטן, וכך עשה. אחר כך בקשה מבעלה שישים את האב בחדר קטן יותר עד שבסופו של דבר שמו אותו במרתף צר וקטן, נתנו לו מחצלת קטנה לשבת עליה וכך נשאר תמיד במרתף.

יום אחד בא בנו של הבן באמצע היום, ורצה להביא איזה דבר מהמרתף, ראה שיש איש אחד זקן שם, נבהל ורצה לברח. קרא לו הזקן ואמר לו, בא אלי נכדי הקטן, אני סבא שלך. אז נתקרב אליו ודבר אתו, וישאלהו הנכד למה הוא יושב פה לבדו, ותוך כדי השיחה נדחק הנכד על ידו על גבי אותה מחצלת קטנה, ויאמר הנכד לסבא, זו מעט, ועוד מעט, עד שנשאר הזקן יושב על חתיכת מחצלת קטנה, אז הוציא הנכד סמין מפיסו וחתך את המחצלת ולקח החתיכה בידו ויצא משם. באותה שעה צעק הזקן צעקה גדולה ומרה, ויאמר האם גם חתיכת המחצלת שאני יושב וישן עליה אינה מגיעה לי, עד שגם ממנה בא נכדי ולקח חציה ממני, בערב בא האב ויספרו לו מה שעשה בנו לסבא.

ויגער בו אביו לאמר, מדוע ככה עשית לחתוך את המחצלת לסבא, ויען בנו ויאמר חפשותי בכל הבית למצוא חתיכה כזו

שאלה

בענין התקיעות בראש השנה, מהו הזמן המדויק שיש להאריך בכל תקיעה ושברים ותרועה?

תשובה

ראשית יש להקדים את דברי השולחן ערוך סימן תקצ סעיף ג וז"ל: יש אומרים ששיעור תקיעה כתרועה ושיעור תרועה כשלשה יבבות דהיינו שלשה כוחות בעלמא כל שהוא והם נקראין טרומיטין ולפי זה צריך לזהר שלא יאריך בשבר כשלשה טרומיטין שאם כן יצא מכלל שבר ונעשה תקיעה

(ויש אומרים דאין לחוש אם האריך בשברים קצת ובלבד שלא יאריך יותר מדאי וכן נוהגין) (מרדכי והגהות אשרי פרק י"ט).

וצריך להאריך בתקיעות של תשר"ת יותר מבשל תש"ת ובשל תש"ת יותר מבשל תר"ת, ומיהו אם מאריך הרבה בכל תקיעה, אין לחוש, שאין לה שיעור למעלה, וכן בתרועה יכול להאריך בה כמו שירצה, וכן אם מוסיף על שלשה שברים ועושה ארבעה או חמשה אין לחוש.

ויש אומרים ששיעור יבבא שלשה טרומיטין ושיעור תרועה כשלשה יבבות שהם תשעה טרומיטין ושיעור תקיעה גם כן תשעה טרומיטין כתרועה, ולפי זה אין לחוש אם האריך קצת בשברים. וצריך להאריך בתקיעה של תשר"ת כשיעור שנים עשר טרומיטין (יש מגידין יח' טרומיטין, ראה משנה ברורה ס"ק יד, ובאור לציון חלק ד עמוד סב יעב מעט הגירסא יב טרומיטין ע"ש) ומי שלא האריך בתקיעה כשיעור הזה והאריך בשברים לא קיים המצוה לא כמר ולא כמר. ע"כ.

והנה שיעור כל טרומיט לא נתבאר כמה זמן הוא, אולם מדכתב שו"ע לדעה הראשונה ששיעור תרועה כשלשה יבבות דהיינו שלשה כוחות בעלמא כל שהוא והם נקראים טרומיטין יש ללמוד בפשטות דכל טרומיט אחד הוא כח כל שהוא. (טו) וכ"כ בחזון עובדיה עמוד קלד.

וראיתי בספר דברי שלום (תשובות והנהגות ממוריני חכם שלום הכהן זצוק"ל) עמוד סו שאלה י שכתבו ששיעור הטרומיט יש לשער לפי כל תוקע ותוקע בעצמו, שהתוקע בזריזות שיעור הטרומיט שלו הוא פחות ממי שתוקע את התרועה בנחת, ע"ש

ונראה כוונתו, דהעיקר שיוציא התוקע מספר הטרומיטין שיש בתרועה, וכפי משך הזמן שארך לו, כך יחשב את שיעור התקיעה והשברים, אלא שברור שאין מדובר

המשך בעמ' 3

סימן תקפ"א - דיני הסליחות - חלק ב'

א. אין היחיד יכול לומר שלש עשרה מדות של פסוק ויעבור בדרך תפלה ובקשת רחמים, מפני שנחשב כדבר שבקדושה. אבל אם בא לאמרם דרך קריאה בעלמא בטעמי המקרא רשאי.

ב. אין היחיד צריך לסיים ונקה לא ינקה עד סוף הפסוק, אלא די לומר עד ונקה. ומותר ליחיד לומר אל מלך יושב וכו', אף על פי שאומר בו "זכור לנו היום ברית שלש עשרה".

ג. הסליחות שנתקנו בלשון ארמית כגון "רחמנא", "מחי ומסי", "דעני לעניי ענינ", "מרנא דבשמיא", אין ליחיד לאומרם, מפני שאין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי, ורק אם יש מניין בבית הכנסת אומרים אותם, שהצבור אינו זקוק לעזרת מלאכי השרת, שהשכינה עמהם. ולכן כשעדיין לא באו עשרה להשלים מנין, ידלג השליח צבור רחמנא ושאר קטעי סליחות הנ"ל, וכשיבואו עשרה יאמרו. ונכון לנהוג כשטרם באו עשרה לבית הכנסת לסליחות, לומר אחר שבט יהודה בדוחק ובצער (קודם אל מלך) "רבונו של עולם אתוודה על עבירות", וכו', והיודי ושאר תחנונות שבלשון הקודש, וכשיופיע העשירי לסליחות יחזרו ל"אל מלך", ויעבור, רחמנא, אנשי אמונה, ושאר הסליחות שדילגו. ואם הזמן מצומצם בכל זאת יאמרו אל מלך, ויעבור, אנשי אמונה וכו', וידלגו "אם אפס" ויתחילו "זכרון לפניך בשחק". וכן ידלגו "בזכרי על משכבי" וכן "אליך ה' נשאתי עיני" כפי הצורך, כי מעלת אמירת י"ג מדות עולה על חשיבות הסליחות הללו. ואם אין תקוה שיגיע מנין במשך זמן אמירת הסליחות, אז יאמרו כל הי"ג מדות במקומם, עם טעמי המקרא, כמי שקורא בתורה.

ד. המנהג פשוט לומר בסליחות חמש פעמים י"ג מדות, א. אחר שבט יהודה בדוחק ובצער, וקודם תחנת "רחמנא", ב. אחר תחנונות רחמנא, ג. אחר אנשי אמונה אבדו, ד. אחר תמהנו מרעות, ה. בסוף הסליחות, אחר זכרון לפניך בשחק שבסוף הפיוט "אם אפס". וכן הוא בסליחות שנדפסו במחזורים של ראש השנה. ויש לצבור לומר גם תיבות "ויעבור ה' על פניו ויקרא" בלחש עם השליח צבור, ואחר כך יאמרו בקול רם, ה' ה' אל רחום וחנן וכו'. וצריך להפסיק בין ה' ה' על ידי שיטעומו הפסק (הפ"א בקמץ) ומי שאינו עושה כן עונשו רב.

ה. כשאומר השליח צבור תיבות ה' ה', יש לכפוף קומתו קצת בשחייה, ואין צריך להרים עקביו מהקרע כשאומר ה' ה' כמו שעושים בקדושה, אלא ישר רגליו ויאמר הי"ג מדות בכוונה. ויש נוהגים להרים עקביהם כשאומרים ה' ה', כדרך שעושים בקדושה.

ו. נחלקו רבותינו במנין י"ג מדות הרחמים שבפסוק ויעבור, מהיכן מתחיל מנין ומה הוא סדרן, ומכיון שאין בידנו להכריע בדבר, אין לנהוג למנות המדות באצבעותיו, אלא יאמרם בסתם, וקמי שמיא גליא. ורחמנא לבא בעי.

ז. אין לכפול פסוק "שמע ישראל" שאומרים בסליחות, אלא השליח צבור אומרם פעם אחת. והצבור עונים אחריו גם כן פעם אחת.

ח. אותם המשנים בנוסח סדר העבודה ביום הכפורים, ובמקום לומר אנא השם אומרים אנא בשם, וכן בכמה דברים בנוסח אלהינו שבשמים שבסליחות, שמוסיפים תיבה אחת או שתיים, כמו אבד והשמד כל הקמים עלינו לרעה, או ענה את מעננו, או בטל מעלינו ומעל עמך ישראל בכל מקום שהם וכו', וכן עננו ביום קראנו לך, וכל כיו"ב, אין בזה קפידא.

המשך בעמ' 4

בתוקע איטי שחורג בשיעור הכוחות מרוב העולם, אלא הכוונה שאין לתת שיעור של זמן אחד בלבד ומדוקדק וקבוע עבור כולם, אלא יכול להיות שינוי כל שהוא בין תוקע לתוקע וכפי טבעו ומהירותו להוציא כל כח.

וראיתי בירחון אור תורה (תשמו עמוד יח) להרה"ג מאיר מאזוז זצ"ל שכתב בשם אביו הרה"ג מצליח מאזוז הי"ד שבבואו להיות תוקע בבית הכנסת נכספה נפשו לדעת שיעור זמן הטרומיטין ומתחילה רצה לומר שכל טרומיט הוא חלק אחד מתת"ף, אולם אחר החישוב חזר בו מזה.

שהרי ידוע בחכמת העיבור שחז"ל חילקו את השעה ל-1080 חלקים, (תת"ף) וכפי החישוב בכל דקה שלנו יש 18 חלקים, ונמצא שכל טרומיט הוא 3.3 שניות ונמצא ששיעור תרועה ט' טרומיטין הוא 27.9 שניות, ושיעור תקיעה דתשר"ת יח' טרומיטין, משך דקה אחת, ואין לך כמעט אדם אפילו חזק מאוד שיכול להאריך בתקיעה כשיעור הזה.

ולכן חישוב זאת על פי ההסתכלות במחוג השניות שבשעון (של אותו הזמן) שהיה קופץ ג' פעמים בשניה, ולכן אמר שכל כח הוא שליש שניה, ושלפי זה יח' טרומיט דתקיעה דתשר"ת הוא 6 שניות, וט' טרומיט דתקיעה דתשר"ת ותר"ת 3 שניות, ושיעור שברים כל שבר פחות משניה, ושיעור תרועה ט' טרומיט 3 שניות, עכ"ד. וכ"כ בשו"ת איש מצליח חלק ב סימן לט ובשולחן ערוך המקוצר סימן קי אות יא.

ולכאורה לשון השו"ע כח בעלמא כל שהוא, משמע שהוא פחות מזה, וכן ראיתי באור לציון חלק ד' עמוד סב שכתב שיש שכתבו ופרסמו ששיעור תקיעה דתשר"ת 6 שניות ואינו נכון כלל.

ובאור לציון שם כתבו השיעור ט' כוחות כל כח כל שהוא, שזה זמן שיכול להוציא בפיו ט' הברות, וכגון שאומר ברצף, אבג, אבג, אבג, (בקמץ תחת כל אות) והוא אינו יותר משניה אחת ולכל היותר אינו יותר משניה ורבע, ושלמעשה בתקיעה דתשר"ת הוא שתי שניות, וכן ע"ז הדרך.

וקרוב לזה כתב בספר תורת המועדים (קולדצקי עמוד רצה) שט' טרומיטין הוא בין 1.33-1.5 ואצל בעל תוקע מיומן אפשר אף בפחות.

ובהליכות מועד עמוד קסז כתב שעל פי בדיקות של מזמחים ותלמידי חכמים מובהקים יצא שבשניה אחת יש כ- 8-9 כוחות ושערכו בדיקות גם בעזרת אמצעי טכנולוגיה מתקדמים וסוגי הקלטות למיניהם בשמיעה איטית ומהירה, והתוצאה היתה ברורה ומדויקת.

אלא שלבסוף כתב דאף שלפי זה יוצא שיעור תקיעה דתשר"ת 2.5 שניות (מעט יותר מ-יח' טרומיטין) מכל מקום

למעשה יאריך בתקיעה כ- 3-4 שניות היות ובדרך כלל מאריך התוקע בתרועה כ- 11 כוחות, ודעת האורחות חיים (ח"א דין תקיעת שופר אות יא) בשם הרשב"א דשיעור תקיעה כתרועה היינו לפי מה שהריע התקוע באותה השעה בפועל, וכיון שהאריך בתרועה יאריך בתקיעה.

ועוד שיש אומרים שמצרפים גם ההפסק נשימה שבין השברים והתרועה דתשר"ת לשיעור תקיעה, ולכן אם יאריך כשיעור 3.5 או 4 שניות.

אולם בתקיעה של תשר"ת די בשניה וחצי, שהרי שיעור שברים עם הרווח שבניהם הוא ג"כ שניה וחצי לכל היותר.

ובתקיעה של תר"ת הוא ג"כ שניה וחצי לכל היותר שכבר כתבנו ששיעור תרועה הוא שניה ואם יאריך עוד חצי שניה מחמת ההרגל הרי שניה וחצי.

וראיתי באור תורה הנ"ל שהביא מספר הברית חלק א מאמר י' פ"ו ד"ה ועתה אבאר, שהנסיון יעיד ויגיד כי נוכל לשמוע ולהבדיל בין תשעה קולות הנשמעים זאח"ז בזמן "שניה" אחת ולא יותר, כי אם ימהר המשמיע ויחיש להשמיע בזמן "שניה" עשרה קולות, יהיה נשמע לקול הברה אחת ארוכה, לא קולות נבדלים, ע"ז וזה כדברים הנ"ל ממש.

ומה שהקשה באור תורה על זה מדברי הרמב"ם שסובר ששיעור תקיעה הוא כחצי תרועה דהיינו ארבע וחצי כוחות, ואם איתא דבכל שניה יש ט' כוחות איך יתכן במציאות כלל לעשות חצי כח? ולענ"ד זו אינה קושיה כלל, שהרמב"ם מדבר על תקיעה ואם נשער ט' כוחות בשניה אחת, ונאמר שדשיעור תקיעה הוא 4.5 כוחות, יוצא ששיעור תקיעה הוא חצי שניה, וזה כוונת הרמב"ם, דסך שיעור התקיעה הוא 4.5 כוחות ואין צריך לבצע בפועל חצי כח.

ועוד דאף אם אי אפשר לבצע בפועל קול של חצי כח, אין צריך לעשות זאת בפועל ממש, אלא רק צריך שלא יפחות מזה השיעור לכל הפחות 4.5 כוחות, אף אם שכשיבוא לעשות חצי כח יצא לו כח שלם אין זה מגרע כלל. ופשוט.

וראיתי בעוד כמה ספרים שנתנו בזה עוד שיעורים, ומהם בספר דרכי הלכה על קיצור שולחן ערוך סימן קכט הערה כ בשם הראש"ל הרב מרדכי אליהו זצ"ל שכתב שט' טרומיטין הם שתי שניות ואם עשה פחות לא יצא וכן הובא בפסקי תשובות סי' תקצ הערה 13 בשם ספר קיצור הלכות המועדים. אולם המנהג הרווח בין הספרדים לשער כמו שכתב בהליכות מועד, וכן עיקר.

בברכה

אלון בן שבת

מטרות העמותה

קמחא
דפסחא

לימוד
שירת
הבקשות
לילדים

בית
הוראה

לימוד
טעמי
המקרא

כולל
אברכים

ט. בנוסח הפיוט בסליחות נפלה נא ביד ה', יש לומר "מה יתן לך האדם כי ירשע וכי יצדק", שהוא נוסח הגון ונכון יותר ממה שכתבו בכמה סדורים מה יתן לך האלקים וכו'.

י. בתחנת שבט יהודה, יש שהגיהו ובמקום לומר היד ה' תקצר, אומרים כי יד ה' לא תקצר. אך אין צריך להגיה, כי המשורר לא נתכוין אלא לחתום בלשון הפסוק, ואילו יד ה' לא תקצר אינו מלשון הכתוב.

יא. בתחנת שבט יהודה, יש שהגיהו במקום עורה למה תישן, הנה לא ינום ולא ישן, וגם בזה אין לשנות את הנוסח המקובל בידינו, שיסודו מהגמרא סוטה מח.

יב. בנוסח רחמנא, יש שהקדימו לומר רחמנא אידכר לן קיימיה דפינחס קנאה, ואחר כך קיימיה דדוד מלכא, אבל מנהגינו להקדים את דוד המלך, ואח"כ מזכירים פנחס קנאה.

יג. בנוסח רחמנא, יש לומר אדכר לן זכותיה דיוסף צדיקא, ולא קיימיה. כי יוסף לא נזכר בדברי חז"ל עם שבעה כורתי ברית.

יד. בנוסח רחמנא, נכון לומר גלה גבורתך ופרוק לן. ומנהגינו לומר הדרך שני עלן, הוא"ו בחיריק. ומכל מקום אם נהגו לומר שני עלן אין להקפיד בכך.

טו. בנוסח אנשי אמונה אבדו, יש לומר זועכים אף בלחשם חמה עצרו בשועם, כי חמה חמור יותר מאף.

טז. קודם התחינה שאומרים או"א אל תעש עמנו כלה, נוהגים לומר פסוק "אנחנו בושנו במעשינו ונכלמנו בעונותינו, אין לנו פה להשיב ולא מצח להרים ראש".

יז. אל תעש עמנו כלה תאחז ידך במשפט. פירוש, תאחז ידך "במשפט" שיש עמו רחמים. ולא בצדק שכולו דין. ועל פי הפשט, מלת "אל" תעש עמנו כלה, חוזרת גם על הסיפא, וכאילו אמר "אל" תאחז ידך במשפט,

יח. עננו ופחד יצחק, כך צ"ל ופחד עם ו'. וראשי תיבות גימטריא אלהים (אהלי יעקב). ועל פי האר"י ז"ל, אין לומר פחד יצחק בלא ואו אלא ופחד יצחק כדי לכלול השמאל בימין (הגבורה בחסדים), דהיינו אלהי אברהם שקדם לו.

יט. עננו אלהא דמאיר עננו. כן צ"ל, ואין להוסיף אלהא דר' מאיר עננו. וכתב הגאון רבי אליהו מני, שאין להוסיף "עננו" על מה שתקנו חז"ל.

כ. אלהינו שבשמים, תן טל ומטר לברכה "בעתו" בארץ. כן ראוי להיות ע"ד הסוד. וכמ"ש במחזור אהלי יעקב בשם פרי עץ חיים. ע"ש. וגם על פי הפשט, טל לא נעצר (תענית ג:). וכמו שכתוב (מיכה ה, ו) כטל מאת ה' אשר לא יקוה לאיש ולא ייחל לבני אדם.

כא. בנוסח אלהינו שבשמים צריך לומר: תן שלום במלכות, וזה עדיף מאותם האומרים תן שלום במלכויות.

כב. ברבוננו של עולם: אתודה על עבירות קלות וחמורות, בלילה לסוף אשמורות, כשאומרים הסליחות בחצות לילה, יש לומר

"בתוך" אשמורות. ובסיום הנוסח בטרם שחקים וארקים נמתחו, כשאומר ואחריו לא יהיה, יש להפסיק קצת קודם שמתחיל באמירת אחד אלהינו (לנוהגים לאומרו), שלא יהיה כאומר ואחריו לא יהיה אחד ח"ו. ונמצא מחקר ומגדף.

כג. בנוסח ה' עשה למען שמך, נכון לומר עשה למען אברהם אזרח תמימך, וכן בהמשך, עשה למען יצחק נעקד באולמך, עשה למען יעקב נענה בסלם ממרומיך, וכן על זה הדרך. וכשמזכירים את דוד צריך לומר, עשה למען מלך דוד נעים זמירותיך, וכן עשה למען מלך שלמה בנה בית לשמך.

כד. בפיוט "מחי ומסי" הנוסח הנדפס הוא "ברא כד חטי אבוהי לקייה", אולם מסתבר יותר להקפיד לומר "אבוהי אלקיה". [

כה. לאחר מחי ומסי אומרים: רחמים פשוטים בקשנו ממך, כי רבים רחמים עמך. חיים טובים שאלנו ממך כי מקור חיים עמך. וטוב לעשות מהכל נוסח אחד הכולל את הכל, רחמים פשוטים וחיים טובים בקשנו ושאלנו ממך, כי רבים רחמים ומקור חיים עמך.

כו. אדון הסליחות. מלא זכיות. כך צריך לומר. מלא רחמים הוא מלא זכיות הוא. וכן מנהגינו לומר. אולם באהלי יעקב דף יח ע"ב כתב מלא זכיות, וכן בסידור "אשמורה בלילה" כתב זכיות. ודעבד כמר עבד, ודעבד כמר עבד.

כז. עשה למען משה נאמן בכל ביתך, כך צריך לומר. והיינו כמו שהעיד עליו הקב"ה בכל ביתי נאמן הוא, שהוא כבן בית שנכנס בלא רשות, וכל מה שיצטרך ידבר.

כח. עשה למען שמך. עשה למען ישראל העניים, עשה למען ישראל הדלים. כי העני מלשון עניו, ודל הוא עני ביותר עד כי הוא חולה מחמת עניו מחוסר כל, כמו (בשמואל ב, יג. ד), מדוע ככה דל בן המלך. ויש שפירשו, כי דל הוא מי שהיה עשיר וירד מנכסיו ונעשה דל אך עדיין אינו עני, ואמר שאל תגזול ממנו שארית הפלטה, אף שהוא דל ואין לו רעים שיגינו עליו, כמו שנאמר ודל מרעהו יפרד, ואל תדכא עני, הוא עני ביותר שאין מוה לגזול ממנו, ומפני שהוא עני בחוסר כל אל תדכאוהו להכותו בשער ששם יושבים זקני ארץ. ועל כל פנים מבקשים למען העניים ולמען הדלים. אשר בצרתם לו צר. אני את דכא ושפל רוח.

כט. דעני לעני ענין. דעני לעלי ברמה. והכוונה על תפלת עלי שהתפלל על חנה, שתתעבר בשובה עם אלקנה למקומה שהוא ברמה.

ל. בפיוט אם אפס רובע הקן. ישרו בערבה מסילה, בלשון הנביא (ישעיה מ, ג) נאמר ישרו, היו"ד בפתח, והשין דגושה. ואמנם כאן שהמדובר על שעבר, נראה דצ"ל ישרו היו"ד חרוקה. וכן הוא בסליחות שבספר "אשמורה בלילה"

לא. חקור את כל אשר עשה, האב על בנו לא חסה. יש שהעירו שהיה צריך לומר חס, ויש מי שכתב שיש לתקן הנוסח. אך אין צריך לתקן הנוסח, שרצונו לומר כעין עין האב על בנו לא חסה.

המשך בעמ' 5

מטרות העמותה

קמחא
דפסחא

לימוד
שירת
הבקשות
לילדים

בית
הוראה

לימוד
טעמי
המקרא

כולל
אברכים

לב. אתאנו לבקש ממך כפרה, איום ונורא משגב לעתות בצרה, בגלל הנגינה העם נהגו לומר כפרה ובצרה מלעיל, והנכון לאומרם מלרע. ויש להקפיד על כך.

לג. מתרצה ברחמים ומתפייס בתחנונים. יש נוסחא ומתפתה בתחנונים. על פי המדרש רבה, (פר' אמור) אשרי העם יודעי תרועה, שיודעים לפתות ולפייס את בוראם. ובמשלי (כה. טו), בארך אפים יפותה קצין.

לד. בפיוט אליך ה' נשאתי עיני, מנהג טוב הוא לשלב בו כמה ניונים, לעורר הקהל לתפלה. ואומרים: העבר חטאתי וכו', וגם את דמעותי שימה בנאדך. ואף שיש מי שכתב שהאומר כן, ולא דמעה עיניו, לאו שפיר עבדי, אם אינו עתיד לבכות באותו מעמד. אולם אם הוא בוכה ביום הכפורים בשעת הוידוי, ובפרט בוידוי של רבינו נסים, יכול לכוין באומרו ואת דמעותי שימה בנאדך, על בכיותיו ודמעותיו שבים הכפורים. וכן בפיוט לך אלי תשוקתי שאומר אנסך את דמעי לך. אם מכוין על דמעותיו שבשעת הוידוי שפיר דמי.

לה. רחום היה למשען לעם כזה לען. כך צ"ל, ולא הקנה לען, מבנין הפעיל, שהרוה לען לאחרים, וזה אינו. ואפשר גם לומר הקנה לען, אות ה' בקמץ חטוף.

לו. כי צדיק אתה וצדק "מדיך". בספר חמדת ימים כתב, פירוש, מדותיך. ולפ"ז הניקוד תחת המ"ם של מדיך, בחיריק.

לז. בפיוט "אם אפס", בסופו "עוררה גבורתך להקיץ נרדמים". ראוי יותר לומר "עוררה רחמיך" להקיץ נרדמים. ולא עוררה "גבורתך".

לח. אחר הסליחות אומרים קדיש תתקבל, וקודם תתקבל אומר תענו ותעתרו מן השמים וכו', ויאמר: ויקיים בנו ובכם מקרא שכתוב וכו'. ואומרים בתתקבל קדם אבונא דבשמיא, ומדלגים וארעא, כמבואר כן בכל קדיש תתקבל. ותענו ותעתרו היינו, תענו קודם גזר דין, ותעתרו אפילו לאחר גזר דין שנגזר לרעה ח"ו יתהפך לטובה.

לט. אומרים קדיש תתקבל אפילו אם מתפללים מיד אחר כך תפלת שחרית, בלי שום הפסק בין הסליחות לתפלה. ואם היו עשרה בסליחות ויצא אחד מהם, לא יאמרו קדיש תתקבל אחר הסליחות.

מ. יש נוהגים לתקוע תשר"ת תש"ת תר"ת, בעת אמירת י"ג מדות שבסליחות. ואם זה גורם לגזל שינה יש להימנע מלתקוע. וכן הנוהגים לתקוע אחר חצי קדיש שבסיום הסליחות, אם זה מפריע לשכנים, ימנעו מזה.

מא. צריך להזהר לברך ברכות השחר עם ברכות התורה, לפני הסליחות, כיון שנכללים בהם פסוקים, וכמו שכתב מרן בשלחן ערוך, שנכון לחוש שלא לומר שום פסוק אפילו דרך בקשה ותחנונים אלא עד לאחר שיברך ברכות התורה.

שרי הצאה שן הצרח

הרב יוסף חיים בן שבת

הרב שלמה עדני

בין חכמי הדורות שזכו להעמיד מלאכה נאמנה לפני לומדי התורה, מתנוססת דמותו של הרב שלמה עדני, מגדולי מפרשי המשנה. מתוך חיי דוחק, נדודים וייסורים, עמל לברר את נוסח המשנה, לדקדק בלשונה ולהאיר את צפונותיה. חיבור מלאכת שלמה היה לאבן פינה חשובה בלימוד המשנה, ומעיד על גדולתו בתורה ועל יגיעתו שלא ידעה לאות.

הרב שלמה עדני זצ"ל, בן הרב ישועה, נולד בצנעא שבתימן בשנת ה'שכ"ז לערך, ועלה ונעשה לאחד המאורות הגדולים שבפירוש המשנה. חיינו ניכרו בדרך העולים בה' רצופים מסירות, דוחק ועמל תורה, ומתוכם האיר חיבורו הגדול לדורות. **אביו**, הרב ישועה, רבה של צנעא, נשא בלבו את כיסופי ציון ולא נח ולא שקט עד שקם בשנת ה'של"א ויצא עם בני ביתו בדרך העולה לארץ ישראל. הדרך לא הייתה זרועה שושנים, אמו של שלמה נפטרה בדרך, ולאחר שהגיעו לארץ נסתלקו גם אחיו בזה אחר זה. תחילה קבעו מושבם בצפת, ושם ידע הבית מחסור ודוחק, אך משעמדו תלמידי החכמים על גודל תורתו של הרב ישועה, נפתח להם מעט שער של רווחה.

משם עלו לירושלים, עיר הקודש והמקדש, ושם בשנת ה'שמ"ב נפטר הרב ישועה. שלמה הצעיר, בן חמש עשרה בלבד, נותר בעולם גדול ורחב בלא משען של בית. כשנתיים ומחצה היה מיטלטל בצער, עד שהשיג בו הרב משה חאמי, ראה את הנער ואת אור התורה הבוקע ממנו, ופתח לפניו את ביתו ואת לבו.

חמש שנים סמך הרב חאמי את ידיו עליו, פרנסו ודאג לכל מחסורו, עד שהעמידו על רגליו והשיאו סמוך לשנות ה'שמ"ט-ה'ש"ן. ואף אחר נישואיו לא מש ממנו חסדו, כי הרב עדני היה שקוע באהלה של תורה, וכל חפצו לעיין, לברר ולכתוב. את הטובה הגדולה הזאת לא כיסה בכסות שכחה, אלא חקק אותה בהקדמה לספרו מלאכת שלמה, כמי שיודע כי הכרת הטוב היא מן המפתחות לשערי חכמה.

מירושלים עיר הקודש לחברון

בירושלים זכה לשבת לפני גדולי הדור, ובייחוד לפני רבי חיים וייטאל ורבי בצלאל אשכנזי. כעבור שנים, סביב שנת ה'ש"ס, עבר לחברון. גם שם לא פסקו ממנו צרות הזמן: פרנסתו הייתה דחוקה, וענני מגפות כיסו את ביתו עד שניטלו ממנו אחד עשר מילדיו. ואף על פי כן לא כבתה אש התורה שבקרבו.

מלאכת שלמה על המשנה

גולת הכותרת של עמלו היא מלאכת שלמה על שישה סדרי משנה, חיבור שעמל עליו כשלושים שנה בחברון, החל משנת ה'שמ"ט, בהיותו כבן עשרים ושתיים. לא היה זה פירוש של עיון בלבד, אלא מלאכה דקה של צורף: בירור נוסח המשנה, ניקודה, דקדוק לשונה והצלת הקורא מפלפולים העומדים על קרקע של טעות. בקיאותו בשני התלמודים, במפרשים ובפוסקים ניכרת בכל דף, ודבריו הולכים ונושאים ונותנים עד פתח ההלכה. חיבה מיוחדת נודעה לו לרמב"ם, שאותו כינה "גדול הפוסקים".

בתוך פירושו שביץ גם הגהות רבות מרבי יהוסף אשכנזי, והרי הספר כמין בית מדרש חי: קול המשנה במרכז, וסביבו מתכנסים המדקדקים, המפרשים והפוסקים, וכל אחד מוסיף נר משלו.

מן הכתב אל הדפוס

הספר נדפס לראשונה בוויילנה בשנות תרפ"ד-תרפ"ט, על פי כתב ידו של המחבר. במהדורה הראשונה נשמטו קטעים רבים, מפני שהמדפיסים סברו כי אין צורך להשאיר דברים שכבר הובאו בתוספות יום טוב, וכן הושמטו ציונים לתלמוד ולרמב"ם שנראו להם יתירים. אולם כדרכם של אוצרות גנוזים, סוף דבר שחזרו מהדורות מאוחרות והעלו מקצת מן הנשמט, להשיב עטרה ליושנה.

עוד מחיבוריו

מלבד מלאכת שלמה חיבר גם את בנין שלמה לחכמת בצלאל, ובו העתיק הגהות וחיידושים מרובי רבי בצלאל אשכנזי לסדר קדשים שבתלמוד הבבלי. על פי חיבור זה נדפסו בגיליון תלמוד וילנה הגהות הנודעות בשם שיטה מקובצת, שיוחסו בטעות לרבו. חיבור נוסף שלו, דברי אמת, כלל הגהות למקרא; החיבור עצמו אבד, אך החיד"א עוד השתמש בו, וכך נשתתף ממנו ריח טוב של בית גזנים שאבד ואורו עוד מהבהב בין השורות.

הסתלקותו לבית עולמו

לאחר שנת ה'ת' נסתלק הרב שלמה עדני לבית עולמו בחברון, והותיר אחריו חלל של תורה ויראה. באותה שעה לא נאסף רק חכם אחד לבית מנוחתו, אלא נסתלק מן העולם עמלן מופלא, מדקדק נאמן בלשון חכמים, ומי שידע להפוך דף משנה לשדה חרוש ומבורר. עולם התורה איבד קול צלול של עיון, יד אמונה של בירור, ולב שכל מאבוי לא כיבו בו את אש התורה. מנוחתו כבוד בבית העלמין העתיק שבחברון, סמוך ונראה למערת המכפלה, בעיר שבה נחתמה מסכת חיינו בעמל, בייסורים ובכרת תורה.

תמצית מההלכה היומית

הרב אברהם כהנא

מכיוון שהיא נעשית עיסה רכה (אול"צ ב לגז), ואם מוסיף לה חומס וכדו' יש שמצריכים לעשותה סמוך לסעודה (ילקו"י שבת ג, שכא, לד), או לבחוש את העיסה בשינוי וסמוך לסעודה (מנו"א ב ט, יז).

בישולי עכו"ם בטחינה: הלכה היא, שגוי שבישל מאכלים שינאכלים כמות שהם חיים שאין צורך בבישול, מאכלים אלו מותרים (שו"ע יו"ד קיג, א). דרך העשיה של הטחינה היא שכדי להוציא מהשומשום את הלחות שבו, קולים אותו ואח"כ טוחנים אותו כדי לעשות ממנו טחינה או חלווה. רוב הפוסקים סוברים שאין בזה משום בישולי עכו"ם וכך היה המנהג משום שהוא נאכל כמות שהוא חי, אלא אם כן אוכל את הטחינה כדבר בריא שלא בא להטעים את הפת (תשובות והנהגות ה רמט, ו). יש מי שהחמיר (הרב מרדכי אליהו) משום שהשומשום נאכל חי רק על ידי הדחק והשו"ע סתם שזה אסור ורק הביא דיעה שיש מתירים (שו"ע יו"ד קיג, ב). היום רוב ייצור הטחינה נעשה על ידי מכונות אוטומטיות ובמקום כזה גם המחמירים מתירים (הרב שמואל אליהו).

ברכת הגומל לשוחה בים: "יורדי הים" מברכים ברכת הגומל (שו"ע או"ח ריט, א). יש שאמרו שבכלל זה גם מי ששוחה בים אפילו בים הכינרת ואפילו יש שם מציל באופן קבוע דינו כדן יורדי הים ומברך הגומל (חזו"ע ברכות, עמ' שסג). יש שאמרו שדווקא אם שחה במשך ע"ב דקות והתרחק משפת הים באופן שרגליו אינן יכולות לנגוע בקרקעית הים (קונטרס וכל החי"ם ד, ה) והרבה אומרים שהשוחה בים אינו מפליג באוניה דרך נסיעה ואינו נחשב כ"יורדי הים" וממילא אינו מברך הגומל (הלכה ברורה ריט, כח).

איסור גניבת דעת: גניבת דעת הוא איסור להטעות את הזולת ולגרום לו לחשוב באופן מוטעה דבר מסויים, לדעת הרבה ראשונים איסור גניבת דעת מהתורה ובכלל 'לא תגנובו' (ריטב"א חולין צד, א). לדוגמא: לא ימכור לגוי עוף טרף כשמטעה את הגוי לחשוב שהעוף תמים וכשר (רמב"ם דעות ב, ו). וכן העתקה בבחינות (פניני הלכה ליקוטים ב ב, יט). האיסור דווקא כאשר אדם גורם במעשיו לגניבת דעת, אך אם השני טועה מדעתו וחושב שעשו בשבילו מעשה מיוחד, אין בכך איסור גניבת דעת (חולין צד, ב).

חור [נקב] בבלי הנטלא: חכמים תיקנו נטילת ידיים לסעודה עם פת באמצעות כלי, כפי שהכהנים היו מקדשים ידיהם ורגליהם בכיור שהוא כלי, ובלא כלי [כדוגמת שקית] הנטילה פסולה (משנ"ב קנט, א). כלי שיש בו חור [נקב] שמוגדר בהלכה 'כונס משקה', כלומר שהמשקה יכול להיכנס לתוכו דרך הנקב, הרי הוא פסול, ואם יש בתוכו מים והם נוזלים ממנו טיפה אחר טיפה ברציפות בוודאי שהנקב כשיעור כונס משקה והכלי פסול (שו"ע או"ח קנט, א; משנ"ב קנט, ח).

פרשיות הודש אלול: בעניין שמות סדר פרשות השבוע בחודש אלול, כתבו בזה רמז: 'ראה שופטים' – חובת כל אדם להביט במעשיו בחודש אלול ולהתכוון למשפט, שהרי: 'כי תצא, כי תבוא, נצבים' – השופטים נצבים בבית הדין ומביטים בנו ביציאתנו ובביאתנו שיכל מעשיך בספר נכתבים'. במשך הזמן של ר"ה ויום הכיפורים, הקב"ה קורא 'האזינו' – יש לכם עדיין זמן להאזין ולתקן, לאחר יום הכיפורים קורא הכתוב על החוזרים בתשובה 'וזאת הברכה' (נזר יוסף, ראה).

היסורים מעלים את האדם להקב"ה: אחת ממטרות היסורים הבאים על האדם בעוה"ז, היא להעלותו בדרגה. ידוע שכאשר ילד קטן מגיע לגיל שצריך ללכת, הילד הולך ונופל עד שלבסוף לאחר כל הנפילות לומד ללכת מעצמו ללא עזרת הוריו. מצד הוריו אין זו אכזריות אלא רחמנות, אם לא יתנו לו להתמודד לבד, לעולם לא ידע ללכת, וכל ילד חייב לעבור את הקושי הראשון ואח"כ ילמד ללכת בעצמו. כך הקב"ה כשרוצה להעלות את האדם בדרגות גבוהות, מביא עליו יסורים. אמר רשב"י: צריך אדם להחזיק טובה להקב"ה בזמן שהיסורים באים עליו, שהיסורים מושכים את האדם להקב"ה (אוצרות התורה, עמ' קה).

לא ללמד את הילד לשקר: נאמר בגמ' שאדם לא יאמר לקטן שיתן לו משהו והוא לא מתכוון לתת לו, שמתוך זה ילמד אותו לשקר (סוכה מו:). כשם שחייב האדם לחנך את בנו לשמור שבת ושאר מצוות, כך גם חייב לחנכו למדות טובות וללמוד עמו מוסר, וכן לחנכו לשמירת הלשון שיזהר מדיבורים אסורים ובפרט מחטא לשון הרע שעונו חמור מאד, והוא הדין לשקר, קללות, חנופה ושאר עוונות התלויות בדיבור (קדושת הבנים, ב, סב).

הגדרת גבינה קשה לעניין המתנה אחר הבשר: רוב הפוסקים נוקטים שגבינה קשה נקראת גבינה שיושנה במשך ששה חודשים או גבינה מתולעת (ט"ז יו"ד פט, ד). רוב הגבינות הצהובות והבולגריות וכדומה אינן נקראות 'גבינה קשה' משום שתהליך הכנתן נמשך כחודשיים, ואינן מתיישנות למשך ששה חודשים וממילא אין צריך להמתין בין אכילתן לאכילת בשר (בנתיב החלב א, עמ' 99). נחלקו האחרונים האם יש להחמיר היום בכל גבינות קשות העומדות למכירה לצרכן (שבט הלוי ב, לה), או שאין להחמיר בגבינות המצויות ומונים ששה חודשים ליישון הגבינה, רק עד שעת הכנסתם לאריזה למכירה לצרכן (ילקו"י איור"ה ג פט ב, מה; עץ חיים יז, עמ' קסה).

מעת לעת בקוטב: הלכה היא, שכלי שבושל בו דבר איסור, הרי הוא נותר טעם אסור לדברים שמתבשלים בו ביום, אך אם הכלי אינו בן יומיו, התבשיל שבושל בכלי מותר בדיעבד (שו"ע יו"ד קג, ה). הראשונים נחלקו מהו השיעור של 'אינו בן יומיו': יש אומרים שאם עבר עליו הלילה, הכלי אינו 'בן יומיו' (ר"ת בתוס' ע"ז עו). ויש אומרים וכך בשו"ע שצריך שיעבור על הכלי כ"ד שעות שלמות מעת שבושל בו הדבר איסור (שו"ע יו"ד קג, ה). אם נשתהה הכלי כ"ד שעות, אך לא עברה עליו הלילה כגון בקוטב שהשמש לא שוקעת כמה חודשים, נחלקו האחרונים האם הכלי אינו נחשב 'בן יומיו': יש אומרים שלכו"ע הבליעה נפגמה ואין בכלי הזה טעם משובח (צל"ח חולין יז, א), ויש אומרים שלדעה שהלילה פוגמת את הטעם יתכן ויום אינו פוגם כלל, שהרי בקרבנות הלילה פוסל בלינה ולא היום (תבואות שמש-שפירא א, ט).

הבנת טחינה בשבת: איסור לישא מהתורה הוא בלישת עיסה עבה, שעל ידה החלקים מתקבצים לגוש אחד מלוכד. אבל עשיית עיסה רכה שניתן לשופכה מכלי לכלי אינה אסורה מהתורה. חכמים אסרו לעשות עיסה רכה שמא יעשה עיסה עבה, אלא אם כן יעשה עיסה רכה בשינוי, כלומר ישנה ממה שרגיל תחילה לשים מים או את הטחינה. יש מצריכים גם שינוי בבחישה שלהם יחד. אדם הרוצה להוסיף מים על עיסה של טחינה גולמית, יש אוסרים מכיוון שבהתחלה יש שלב שהעיסה מתקשה מעט (שש"כ ח, לא) והרבה מקילים לעשותה בשבת,

מטרות העמידה

קמחא
דפסחא

לימוד
שירת
הבקשות
לילדים

בית
הוראה

לימוד
טעמי
המקרא

כולל
אברכים